

# ***De Wageningse Gedragscode Wetenschapsbeoefening***

***Principes van goed wetenschappelijk onderwijs en onderzoek***

***Omvattende de Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening***

## Colofon

De tekst van de Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening is opgesteld door een VSNU-werkgroep die als volgt was samengesteld:

prof. mr. P.F. van der Heijden, Rector magnificus UvA (voorzitter)  
prof. dr. ir. J. Fokkema, Rector magnificus TUDelft  
prof. dr. S.W.J. Lamberts, Rector magnificus EUR  
prof. mr. G.P.M.F. Mols, Rector magnificus UM  
prof. dr. G.A. den Hartogh, hoogleraar ethiek en haar geschiedenis, FGW, UvA  
mw. dr. M.E.A. Stouthard, secretaries AmCOGG, AMC, UvA  
dr. A.A. Post, senior beleidsmedewerker onderzoek, UvA (secretaris)

Amsterdam, 25 oktober 2004

De aanvullingen en nuanceringen in de Wageningse Gedragscode Wetenschapsbeoefening zijn opgesteld door de Commissie Ethiek van Wageningen UR, bestaande uit:

prof. dr. HJP Eijsackers (voorzitter)  
prof. dr. F.W.A. Brom  
dr. D. van Zaane  
ir. G.A.L.M. Dohmen (secretaris)

Wageningen, 15 september 2008

## INHOUD

### De Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening

(met aanvullingen en nuanceringen voor Wageningen UR)

<b>Hoofdstuk 1.    Introductie</b> .....	<b>4</b>
Preamble .....	4
<b>Hoofdstuk 2.    Principes en uitwerkingen</b> .....	<b>6</b>
2.1. Zorgvuldigheid .....	6
2.2. Betrouwbaarheid .....	8
2.3. Controleerbaarheid .....	9
2.4. Onpartijdigheid .....	10
2.5. Onafhankelijkheid.....	11
<b>Hoofdstuk 3.    Toelichting op de principes die in de code zijn gebruikt (gedragscode VSNU)</b> .....	<b>12</b>
<b>Hoofdstuk 4    Dilemma's</b> .....	<b>13</b>

N.B.: op de plaatsen in deze gedragscode waar voor de derde persoon enkelvoud omwille van de leesbaarheid uitsluitend het woord "hij" is gebruikt, gelieve de lezer dit te interpreteren als "hij/ zij".

## Hoofdstuk 1. Introductie

De Wageningse Gedragscode Wetenschapsbeoefening is gebaseerd op de *Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening (Gedragscode)*, zoals die is vastgesteld door het Algemeen Bestuur van de Vereniging van Universiteiten op 17 december 2004 en in werking is getreden op 1 januari 2005. De Raad van Bestuur van Wageningen Universiteit en Researchcentrum (Wageningen UR) heeft deze Gedragscode van toepassing verklaard voor geheel Wageningen UR.

Wageningen UR beschikte op dat moment reeds over Ethische Richtlijnen voor onderzoek en onderwijs. Deze waren ook gericht op de niet-universitaire wetenschappelijke instellingen, die deel uitmaken van Wageningen UR (DLO-instituten), terwijl de Gedragscode is toegesneden op universiteiten. Daarom zijn de Richtlijnen van Wageningen UR en de Gedragscode van de VSNU vergeleken en gecombineerd. Dit heeft geleid tot de conclusie, dat de Gedragscode weliswaar van toepassing kan worden verklaard voor Wageningen UR, maar dat op enkele punten een aanvulling of nuancering nodig was.

Op de navolgende pagina's staat de integrale tekst van de Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening, met daartussen in gearceerde tekstblokken de aanvullingen en nuanceringen vanuit de Ethische Richtlijnen van Wageningen UR, die daarmee komen te vervallen en vervangen worden door deze code. Het geheel is van toepassing op Wageningen UR (vooralnog met uitzondering van Van Hall Larenstein) en zal voortaan "Wageningse Gedragscode Wetenschapsbeoefening" genoemd worden. Waar in de preambule gesproken wordt van de universiteit(en) dient gelezen te worden "Wageningen UR".

### Preambule

- De *Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening* is opgesteld op verzoek van de Nederlandse Vereniging van Universiteiten. Aanleiding voor het opstellen van de gedragscode was de breed gedragen overtuiging dat (werknemers aan) instellingen die een maatschappelijke rol vervullen, gehouden zijn aan correcte uitoefening van hun taken. Regels die correcte uitoefening beschrijven dienen op schrift gesteld te zijn om ze te delen en elkaar, indien nodig er op aan te kunnen spreken.
- De code is van toepassing op wetenschapsbeoefening, waaronder wordt verstaan wetenschappelijk onderwijs en onderzoek aan alle universiteiten in Nederland. Preciezer gezegd is de code bedoeld voor de individuele wetenschapsbeoefenaar. Met deze code wordt geen richtlijn beoogd voor het universitair bestuur.
- De code heeft als uitgangspunt de bestuurlijk autonome universiteit die de academische vrijheid van de daarbinnen werkzame wetenschapsbeoefenaren garandeert. De universiteit draagt daarbij de verantwoordelijkheid om die vrijheid te laten passen binnen de kaders van de vastgelegde onderwijs- en onderzoeksprogramma's.

Academische vrijheid voor WU betekent vooral dat een leerstoelhouder/ onderzoeker binnen de leerstoelopdracht het vakgebied in onderwijs en onderzoek vrij kan ontwikkelen, mits voldaan wordt aan de eisen van wetenschappelijke kwaliteit.

De Researchinstituten (DLO) zijn door hun financiering - grotendeels door LNV goed te keuren programma's en contractresearch - en daaruit voortvloeiende onderzoeksturing, minder autonoom. Niettemin moet ook hun onderzoek voldoen aan de (internationale) wetenschappelijke standaarden van goed en verantwoord wetenschappelijk onderzoek en mogen resultaten en conclusies niet beïnvloed worden door belangen en wensen van de opdrachtgevers.

- De code heeft tegelijkertijd als uitgangspunt dat de universiteit een samenwerkingsverband is van diverse bij de universiteit betrokken partijen. De belanghebbenden zijn werknemers en studenten, maar ook de overheid, maatschappelijke groeperingen en het bedrijfsleven. Integer handelen door iedere wetenschapsbeoefenaar is een essentiële voorwaarde voor het stellen van vertrouwen in de wetenschap door belanghebbenden. Integer handelen is de steunpilaar waarop goede wetenschapsbeoefening rust.

- De code bevat principes die bij de universiteit betrokken wetenschapsbeoefenaars (docenten en onderzoekers) individueel, tegenover elkaar en tegenover de maatschappij in acht zouden moeten nemen. De principes kunnen worden opgevat als algemene opvattingen over goede wetenschapsbeoefening; ze zijn niet bedoeld als aanvullende juridische regels. Als overkoepelend principe geldt dat iedere wetenschapsbeoefenaar gebonden is aan de kaders die door de Nederlandse en internationale wetgeving zijn gesteld. Aan die wettelijke kaders wordt in deze gedragscode verder geen aandacht besteed. Een tweede overkoepelend principe is transparantie; iedere wetenschapsbeoefenaar dient inzichtelijk te (kunnen) maken hoe hij deze principes in praktijk brengt.
- De code beschrijft *gewenst* gedrag en is in dat opzicht complementair aan de regelingen die de universiteiten en het Landelijk Orgaan Wetenschappelijke Integriteit (LOWI) hebben opgesteld over de handelwijze bij *ongewenst* gedrag. Daarom bevat de code geen sanctieregels of klachtenprocedures.
- De in de code genoemde principes zijn nader gespecificeerd in uitwerkingen. Deze uitwerkingen vormen een zekere normstelling voor het gedrag van docenten en onderzoekers. Zij geven de nationale en internationale 'best practice' weer. Afwijkingen kunnen onder omstandigheden gerechtvaardigd zijn. Het kunnen toepassen van de bepalingen is afhankelijk van de concrete omstandigheden waarin de wetenschapsbeoefenaar zich bevindt. Bovendien veranderen de omstandigheden waarin de universiteit zich bevindt met enige regelmaat. Iedere wetenschapsbeoefenaar dient echter desgevraagd in staat te zijn gemotiveerd uit te leggen of – en zo ja waarom en in hoeverre – hij afwijkt van de uitwerkingen van de universitaire gedragscode (de regel 'pas toe of leg uit').
- De code omvat deze preambule, de principes en de uitwerkingen. De code is onderverdeeld in vijf stukken:
  1. Zorgvuldigheid
  2. Betrouwbaarheid
  3. Controleerbaarheid
  4. Onpartijdigheid
  5. Onafhankelijkheid

Na de code is ter verheldering een toelichting op de principes opgenomen. Om discussie te bevorderen zijn tenslotte enkele dilemma's toegevoegd.

- Alle universiteiten en de daar werkzame wetenschapsbeoefenaren doen al het nodige om zich de inhoud van deze code zo spoedig mogelijk eigen te maken. De universiteiten dragen er bovendien zorg voor dat de gedragscode wordt besproken in de universitaire gemeenschap, met name door de gedragscode een plaats te geven in het onderwijs aan aankomende wetenschappers (het onderzoeksmaster- en promovendionderwijs). Hierdoor wordt bewustwording gestimuleerd van wat wordt verstaan onder goed wetenschappelijk onderwijs en onderzoek.
- De Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening is vastgesteld door het Algemeen Bestuur van de Vereniging van Universiteiten op 17 december 2004 en treedt in werking op 1 januari 2005.

Deze Wageningse Gedragscode Wetenschapsbeoefening is goedgekeurd door de RvB van Wageningen UR op 15 september 2008 en met ingang van die datum in werking getreden.

## Hoofdstuk 2. Principes en uitwerkingen

### 2.1. Zorgvuldigheid

#### *Principe*

Wetenschappelijke activiteiten geschieden met zorgvuldigheid. Toenemende prestatiedruk mag daaraan geen afbreuk doen

#### *Uitwerking*

1. Zorgvuldigheid blijkt uit precisie en nuance bij het verzorgen van wetenschappelijk onderwijs en het uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek en het publiceren van de resultaten daarvan.
2. Iedere wetenschapsbeoefenaar toont respect voor mensen en dieren, die betrokken zijn bij wetenschappelijk onderwijs en onderzoek.

Wageningen UR acht het daarnaast van belang respect te hebben voor de natuur, natuurlijke hulpbronnen en de beschermwaardigheid van het leven en cultuurwaarden. Bovendien wordt van de medewerkers van Wageningen UR verwacht dat zij zich bewust zijn van de mogelijke doorwerking van toepassing van onderzoeksresultaten op een hoger aggregatieniveau dan het onderzochte systeem. Voor onderwijselementen waar studenten gewetensbezwaren tegen hebben wordt – zo mogelijk – een alternatief aangeboden.

Onderzoek met mensen is principieel slechts mogelijk als zij 'informed consent' hebben verleend en de risico's gering zijn. De privacy van de betrokkenen wordt afdoende beschermd.

Wetenschappelijk onderzoek met mensen behoort vanuit het respect voor de medemens steeds in de beschrijving vooraf en de verslaglegging daarvan achteraf aan te geven hoe zowel de privacy als het eigendom van de onderzoeksresultaten onderwerp van overleg zijn geweest met de bevolkingsgroepen en individuen, die bij het onderzoek zijn betrokken, of de instanties die hen vertegenwoordigen.

Als onderzoek met mensen of dieren enig risico oplevert, moet het belang van het onderzoek het nemen van dat risico rechtvaardigen.

3. Door correcte bronvermelding wordt duidelijk gemaakt dat er niet wordt gepronkt met andermans veren. Dit geldt ook voor informatie die van het internet is gehaald.
4. Auteurschap wordt erkend. In het vakgebied gebruikelijke regels worden daarbij nageleefd.
5. Zorgvuldigheid beperkt zich niet tot informatieoverdracht, maar strekt zich ook uit tot de relaties tussen wetenschapsbeoefenaren onderling en met studenten.
6. Goed mentorschap is essentieel: een student en een juniormedewerker bevinden zich in een afhankelijke positie. De verantwoordelijkheden van personen betrokken bij onderwijs en onderzoek zijn duidelijk omschreven en worden nageleefd.

Wageningen UR verwacht van studenten en docenten dat ze respect hebben voor elkaar en elkaars mening. Verschillen van mening worden verhelderd, maar leiden niet tot vetes. Er is ook plaats voor minderheidsstandpunten.

7. Een wetenschapsbeoefenaar vermijdt persoonlijke relaties, die een redelijke twijfel zouden kunnen wekken aan de objectiviteit van zijn beslissingen, of tot enige vorm van dwang of uitbuiting van een hiërarchisch ondergeschikte zouden kunnen leiden.

8. De beoordeling van studieprestaties is gebaseerd op expliciete en van tevoren bekendgemaakte criteria. De docent is bereid iedere beoordeling nader toe te lichten. Studenten weten in voldoende mate, waarop zij worden beoordeeld.
9. Een wetenschapsbeoefenaar draagt er zorg voor dat zijn deskundigheid voor het uitvoeren van zijn taken op peil blijft. Hij aanvaardt geen taken, waarvoor hij de nodige deskundigheid mist. Zo nodig geeft hij de grenzen van zijn deskundigheid aan.
10. Schade, ontstaan door fouten of nalatigheid wordt naar vermogen hersteld.
11. Een wetenschapsbeoefenaar is medeverantwoordelijk voor de kwaliteit van het onderwijsprogramma, waarvoor hij onderwijs verzorgt en voor de wetenschappelijke en maatschappelijke waarde van het onderzoeksprogramma, waaraan hij deelneemt. Hij volgt zijn eigen voorkeuren alleen voor zover dat met die verantwoordelijkheid verenigbaar is.

Wageningen UR ziet voor zichzelf een actieve rol in het signaleren van actuele maatschappelijke vraagstukken en het onder de aandacht brengen hiervan binnen het onderwijs. Daarnaast stimuleert zij een open houding en meningsvorming bij studenten t.a.v. andere kennis en culturen en verschillende waarden en normen door expliciete aandacht hiervoor in het onderwijsprogramma. Bovendien worden studenten geprikkeld kritisch naar hun eigen vakgebied en onderzoek te kijken en deze te beschouwen binnen de maatschappelijke context.

Individuele wetenschappers, andere medewerkers en organisatieonderdelen van Wageningen UR, die betrekkingen aan willen gaan met organisaties in landen waar de mensenrechten (mogelijk) geschonden worden, leggen deze keuze altijd voor aan de "naast hogere" instantie. Individuele wetenschappers hebben zo'n meldingsplicht ten overstaan van hun hoofd, studenten ten overstaan van hun begeleider. Voor elke medewerker van Wageningen UR bestaat de mogelijkheid om op basis van persoonlijke afweging van de mensenrechtensituatie in een land te weigeren een project in dat land uit te voeren of contacten aan te gaan. Dit mag geen gevolgen hebben voor zijn of haar carrière binnen Wageningen UR. Omgekeerd kan ook Wageningen UR haar medewerkers verbieden contact met dergelijke landen te leggen of daar nader invulling aan te geven.

## 2.2. Betrouwbaarheid

### *Principe*

De reputatie van betrouwbaarheid van de wetenschap wordt door iedere wetenschapsbeoefenaar met zijn handelwijze ondersteund en versterkt. Een wetenschapsbeoefenaar is betrouwbaar in de uitvoering van zijn onderzoek en het rapporteren daarover, en evenzeer in de overdracht van zijn kennis in onderwijs en publicaties.

### *Uitwerking*

1. Het selectief weglaten van onderzoeksresultaten wordt gemeld en beargumenteerd. De gegevens zijn daadwerkelijk verzameld. De gebruikte statistische methoden zijn toepasbaar op de verkregen data.
2. Speculaties naar aanleiding van de uitkomsten van wetenschappelijk onderzoek worden als zodanig herkenbaar in rapportages opgenomen. Conclusies op basis van de gepresenteerde resultaten behoren hier niet toe. Suggesties voor vervolgonderzoek kunnen wel op speculaties berusten in de vorm van de mogelijke betekenis van de verkregen resultaten.
3. Het systeem van peer review kan slechts functioneren onder de aanname dat andermans gedachtegoed wordt gerespecteerd.
4. Een wetenschapsbeoefenaar geeft, als beslissingen over zijn loopbaan of zijn taken aan de orde zijn een volledig en eerlijk beeld van zijn bekwaamheden.
5. Bij informatieoverdracht in het onderwijs wordt selectieve weergave van beschikbare kennis vermeden of beargumenteerd. Overgedragen kennis is duidelijk onderscheidbaar van eigen opvattingen of speculaties daarover.

Er behoort ruimte te zijn voor discussie in de colleges. Een docent mag als voorbeeld van een deskundige en integere academicus niet zijn mening over iets als feit presenteren met de bedoeling studenten deze mening op te leggen. Zo behoort een docent, indien hij betrokken is bij maatschappelijke belangengroepen, te proberen onafhankelijk van deze belangengroepen onderwijs te geven. Indien mogelijk zal de docent de betrokkenheid aangeven, zodat de student de aangeboden kennis in een context kan plaatsen.

## 2.3. Controleerbaarheid

### *Principe*

Gepresenteerde informatie is controleerbaar. Als onderzoeksresultaten openbaar worden gemaakt, blijkt duidelijk, waar de gegevens en de conclusies op zijn gebaseerd, waaraan ze zijn ontleend en waar ze te controleren zijn.

### *Uitwerking*

1. Onderzoek moet gerepliceerd kunnen worden om de juistheid ervan te testen. De keuze van de onderzoeksvraag, de opzet van het onderzoek, de keuze van de gehanteerde methode en verwijzing naar geraadpleegde bronnen is nauwkeurig gedocumenteerd.
2. De kwaliteit van dataverzameling, data-invoer, dataopslag en dataverwerking wordt goed bewaakt. Goede verslaglegging van alle stappen en controle op de uitvoering is noodzakelijk (zoals labjournaals, voortgangsrapportages, documentatie van afspraken en beslissingen).
3. De bewaartermijn van ruwe onderzoeksgegevens is minimaal vijf jaar. Deze gegevens worden op aanvraag ter beschikking gesteld aan andere wetenschapsbeoefenaren.
4. Ruwe onderzoeksgegevens worden zodanig gearchiveerd dat deze te allen tijde met een minimum aan tijd en handelen kunnen worden geraadpleegd.
5. Bij al het onderwijsmateriaal, ook bij mondelinge informatieoverdracht wordt de herkomst of de bron daarvan vermeld.

Wageningen UR hecht veel waarde aan de toegankelijkheid en begrijpelijkheid van haar wetenschappelijke en technologische onderzoek voor een breder publiek dan vakgenoten. Van onderzoekers wordt verwacht dat ze bereid zijn om hun onderzoekopzet en resultaten op een voor het publiek begrijpelijke wijze te presenteren.

## 2.4. Onpartijdigheid

### *Principe*

De wetenschapsbeoefenaar laat zich bij zijn wetenschappelijke activiteiten leiden door geen ander belang dan het wetenschappelijk belang. Hij is altijd bereid zich daarvoor te verantwoorden.

### *Uitwerking*

1. Wetenschapsbeoefenaars geven anderen de ruimte om zich intellectueel onafhankelijk op te stellen. Dit geldt met name wanneer er sprake is van een hiërarchische relatie, zoals tussen promotor en promovendus, of tussen docent en student.
2. De keuze van methoden en criteria is uitsluitend afgestemd op het doel van waarheidsvinding en niet op externe doelen als commercieel succes of politieke invloed.
3. Een reviewer gaat bij zichzelf te rade of er sprake kan zijn van een onpartijdig oordeel over een manuscript, bijvoorbeeld als het om een concurrerende onderzoeksgroep gaat.
4. In de beoordeling van de prestaties van anderen (peer review bij onderwijs, onderzoek en manuscripten) laat een wetenschapsbeoefenaar zich leiden door wetenschapsinhoudelijke argumenten. Hij ziet af van een oordeel over een manuscript als er sprake is van enige betrokkenheid bij het betreffende onderwijs of onderzoek.
5. Een wetenschapsbeoefenaar is pas verdediger van een bepaald wetenschappelijk standpunt als dat standpunt voldoende wetenschappelijk is onderbouwd. Rivaliserende standpunten dienen daarnaast te worden gemeld en toegelicht.
6. Het voorschrijven van uitsluitend eigen studieboeken in het onderwijs wordt in elk geval op curriculum-niveau vermeden.
7. Iedere universiteit vermeldt in haar jaarverslag hoe is omgegaan met het rapporteren van nevenfuncties van haar werknemers. Iedere universiteit registreert de voor de wetenschapsuitoefening relevante nevenfuncties van zijn werknemers. Dit register is bij voorkeur openbaar.
8. Iedere aan een universiteit verbonden wetenschapsbeoefenaar stelt een actueel overzicht van zijn nevenfuncties ter beschikking ten behoeve van registratie door de instelling.

## 2.5. Onafhankelijkheid

### *Principe*

Wetenschapsbeoefenaars verrichten hun werk in academische vrijheid en in onafhankelijkheid. Voor zover beperkingen van die vrijheid onvermijdelijk zijn worden zij zichtbaar gemaakt.

### *Uitwerking*

1. Als een wetenschapsbeoefenaar onderzoek of onderwijs in opdracht verricht, wordt hij in staat gesteld om, nadat de kaders zijn vastgesteld, de opdracht onafhankelijk van opdrachtgevers uit te voeren. De probleemstelling is wetenschappelijk interessant, niet alleen met het oog op het specifieke belang van de opdrachtgever. De gebruikte methode is wetenschappelijk verantwoord. Op de onderzoeksresultaten heeft de opdrachtgever geen enkele invloed.
2. Opdrachten dragen aantoonbaar bij aan wetenschappelijk onderwijs of onderzoek.

Dit geldt binnen Wageningen UR voor de Universiteit. Voor de DLO-instituten is dit geen absolute voorwaarde.

3. Altijd is duidelijk, wie de opdrachtgever is van een bepaalde wetenschappelijke activiteit, wat de verhouding is van de uitvoerder tot de opdrachtgever, of er eventuele adviseurschappen of andere verbanden bestaan, et cetera.
4. Publicatie van wetenschappelijke onderzoeksresultaten is gewaarborgd. In afspraken met een externe financier wordt altijd vastgelegd dat de wetenschapsbeoefenaar de vrijheid heeft de bevindingen binnen een nader aangeduide redelijke termijn te publiceren.

Wageningen UR acht beperkingen op de openbaarheid van onderzoeksresultaten alleen aanvaardbaar indien clausules opgenomen worden die de beperkingen nietig verklaren onder bijzondere omstandigheden, bijvoorbeeld:

- (1) Een wettelijke verplichting tot openbaarmaking.
  - (2) Als het niet openbaar maken een aantoonbaar gevaar voor mens en omgeving oplevert,
  - (3) Als een onderzoeker (instelling) alleen via openbaring misbruik van gegevens kan tegengaan.
- Ter ondersteuning van de onafhankelijkheid van de onderzoeker, die gebruik maakt van publieke gelden en/ of werkt in het kader van een promotie dan wel in een onderwijscontext, mag de beschrijving van het onderzoeksproject/ contract geen bepalingen bevatten, die openbaarmaking van de resultaten voor onbepaalde tijd verbieden of een algeheel publicatieverbod inhouden.

M.b.t. onderwijs geldt dat stages bij private of commerciële instellingen vallen onder de vigerende geheimhoudingsregels van dat bedrijf. De stageverslagen blijven in het kader van kwaliteitsevaluaties vertrouwelijk beschikbaar voor leden van de onderwijscommissie en desgewenst van visitatiecommissies.

Afstudeeropdrachten vallen onder de verantwoordelijkheid van de universiteit. Resultaten uit afstudeeropdrachten zijn derhalve in principe openbaar, in overleg met de verantwoordelijke begeleider.

5. Externe financiers van uitgevoerde opdrachten worden met name genoemd; voor onderzoek betekent dat vermelding bij publicaties, voor onderwijs betekent dat vermelding bij cursusaankondiging en – materiaal.

Beperkende voorwaarden bij contractonderzoek van Wageningen UR zijn nietig wanneer de contractuele eigenaar van de resultaten deze misbruikt. De onderzoeker kan zich nooit onttrekken aan zijn wetenschappelijke verantwoordelijkheid.

## Hoofdstuk 3. Toelichting op de principes die in de code zijn gebruikt

### 1 Zorgvuldigheid: *voorzichtige netheid; toegewijde nauwkeurigheid.*

Het handelen van een wetenschapsbeoefenaar is zorgvuldig als het gebeurt met de toewijding en de nauwkeurigheid die nodig zijn om het beroep goed te kunnen uitoefenen. Hoewel de zorg van de wetenschapsbeoefenaar zich daarbij primair richt op de bevordering van de belangen waarvoor het beroep is ingesteld, kennisverwerving en kennisvergroting, is het ook een eis van zorgvuldigheid de belangen van derden niet onnodig of disproportioneel te schaden.

### 2 Betrouwbaarheid: *het feit dat of de mate waarin iemand of iets te betrouwen of geloofwaardig is.*

Een wetenschapsbeoefenaar handelt betrouwbaar als hij de gerechtvaardigde verwachtingen van anderen met betrekking tot zijn beroepsuitoefening niet beschaamt. Betrouwbaarheid heeft zowel betrekking op het gedrag van de wetenschapsbeoefenaar als op zijn schriftelijke werk. Een zeer specifieke invulling van het begrip betrouwbaarheid is te vinden in het statistische concept betrouwbaarheid, dat betrekking heeft op analyse van experimenteel verkregen data. Indien relevant wordt over deze (statistische) onzekerheid van onderzoeksresultaten in publicaties melding gemaakt. In het kader van dit principe wordt betrouwbaarheid in brede zin bedoeld.

### 3 Controleerbaar: *gecontroleerd kundende worden. [Controleren: toezicht oefenen op enig beheer, beleid, gedrag, op een werking of werkzaamheid; nagaan, nazien (of iets klopt, of het zo is)].*

Handelen is controleerbaar als het voor anderen mogelijk is om na te gaan of het voldoet aan relevante maatstaven (bijvoorbeeld van kwaliteit of fatsoen).

### 4 Onpartijdig: *niet door persoonlijke belangen, voorkeur of genegenheid zich bij zijn oordeel latende leiden.*

Een wetenschapsbeoefenaar is onpartijdig als hij zich bij zijn oordeelsvorming en beslissingen niet laat leiden door persoonlijke belangen, voorkeur, genegenheid of vooroordeel.

### 5 Onafhankelijk: *van niemand afhankelijk, aan niemand ondergeschikt of onderworpen, in doen en laten door niemand beperkt; niet in iemands macht of te zijner beschikking staande; niet door iets bepaald of geregeld wordende.*

Bij de presentatie van inzichten als juist en relevant is een wetenschapsbeoefenaar onafhankelijk als hij zich daarbij alleen laat beïnvloeden door het oordeel van anderen in de mate waaraan aan dat oordeel wetenschappelijke autoriteit toekomt.

De cursief weergegeven definities van de principes zijn afkomstig uit Van Dale Groot Woordenboek der Nederlandse Taal (versie 1.4, op basis van de 13e uitgave, copyright 2000-2004)

## Hoofdstuk 4 Dilemma's

**De opstellers van de gedragscode zijn zich er van bewust dat met deze code niet alle problemen zijn opgelost. Er zijn grensgevallen en dilemma's te bedenken of bekend uit de wetenschapspraktijk waar een code geen pasklaar antwoord op kan hebben. Om discussie over de gedragscode en de grenzen daarvan te stimuleren is een aantal daarvan hieronder opgenomen.**

### 1 Dilemma's bij zorgvuldigheid

- A. Een bekend wetenschapper staat bekend om zijn intuïtieve benadering. Daarbij komen nogal eens 'losse eindjes' voor, die hij aan zijn ondergeschikten laat om in te vullen. Zonder hun bijdrage ('het vuile werk') zouden zijn ideeën beperkt zijn gebleven tot interessante observaties. Toch wordt dit groepswork door de wetenschappelijke gemeenschap op het conto geschreven van de bekende wetenschapper, die zich dat laat welgevallen. Is dit acceptabel?
- B. Mag je terughoudendheid in het innemen van morele en politieke standpunten in de media laten varen, als je collega's een genuanceerde houding onnodig vinden en onbekommerd in jouw ogen verkeerde standpunten innemen?
- C. Een onderzoeker is een ware perfectionist. Doordat hij voor publicatie van zijn onderzoeksresultaten in de ogen van zijn collega's te hoge standaarden aanlegt, dreigt de totale output van zijn onderzoeksgroep geringer te worden dan bij de eerstvolgende visitatie wenselijk lijkt. Mogen zijn collega's van de onderzoeker verwachten dat hij zijn standaarden verlaagt?

### 2 Dilemma's bij betrouwbaarheid

- A. Een docent wordt door zijn studenten op handen gedragen omdat hij zeer enthousiasmerend en eloquent is. In het vuur van zijn betoog schildert hij soms vergezichten die de reikwijdte van bestaande kennis ruim overschrijden, maar dat wordt daarbij niet aangegeven. Is dit acceptabel?
- B. Een onderzoeker heeft veel data verzameld en resultaten gepubliceerd over een maatschappelijk relevant onderwerp, waarbij hij zich op basis van de uitkomsten kritisch uitlaat ten aanzien van dat onderwerp. Nadat hij een opdracht op zijn expertiseterrein heeft gekregen van een belanghebbende (de rijksoverheid) schrijft hij een rapport waarin een aanmerkelijk positievere toon wordt aangeslagen. Dat komt voort uit een lichte wijziging in enkele aannames en statistische significantieniveaus, die hij verklaart uit voortschrijdend inzicht en verbeterde meetmethodes. Het rapport krijgt een sleutelfunctie in de besluitvorming van de rijksoverheid, maar collega-onderzoekers lopen er tegen te hoop. Valt de onderzoeker hierin iets te verwijten?

### 3 Dilemma's bij controleerbaarheid

- A. Een onderzoeker heeft contractonderzoek uitgevoerd waarbij de afspraak is gemaakt dat de uitkomsten twee jaar geheim blijven; in die periode kan de opdrachtgever er zijn winst mee doen. Na twee jaar publiceert de onderzoeker de resultaten in een gerenommeerd tijdschrift. Een geïnteresseerde maar sceptische collega wil graag over de ruwe data beschikken om na te gaan of de claims in het artikel terecht zijn, maar de onderzoeker geeft deze ruwe data niet vrij onder verwijzing naar het contract. Daarin staat dat de ruwe data vijf jaar geheim blijven. Na vijf jaar mag de onderzoeker de ruwe data vernietigen. Is dit acceptabel?
- B. Een docent heeft een studieboek geschreven dat bedoeld is voor eerstejaars studenten. Om de leesbaarheid te vergroten heeft hij geen literatuurverwijzingen opgenomen, maar per hoofdstuk slechts een lijstje met aanvullende leestips. Toch heeft hij bij het schrijven van het boek uitvoerig geput uit het werk van collega's uit de hele wereld. Had hij dat toch gedetailleerd moeten vermelden?

### 4 Dilemma's bij onpartijdigheid

- A. Een wetenschapper wordt gevraagd om een referentie ter ondersteuning van een kandidaat voor een omvangrijke persoonlijke subsidie. Hij heeft zeer sterke vermoedens dat andere kandidaten aanbevelingen van inflatoire aard krijgen. Moet hij desalniettemin een volstrekt eerlijk en onpartijdig oordeel geven?

- B. Een docent is betrokken bij het formuleren van verplichte literatuur voor een cursus. Hij stelt een door hemzelf geschreven boek voor, waarover hij royalty's ontvangt. Als dat boek wordt opgenomen in de verplichte lijst, moet hij dat geld dan afdragen?
- C. Onderzoekers hebben patent op een vinding verkregen. Ze willen dit patent graag te gelde maken. Daarvoor is nader onderzoek noodzakelijk, dat ze binnen de eigen instelling willen uitvoeren. Is dat acceptabel of moet hiervoor een zelfstandige eenheid (een BV of iets dergelijks) worden opgericht?

## **5 Dilemma's bij onafhankelijkheid**

- A. Hoeveel invloed mag een opdrachtgever hebben op de probleemstelling van een onderzoek? En op de voorgenomen aanpak? (Wanneer) mag hij bijsturen tijdens de uitvoering van het onderzoek? Of bij de verslaglegging?
- B. Voor een bepaald onderzoek waarvoor een open inschrijving is uitgeschreven kunnen twee verschillende onderzoeksmethoden worden gebruikt. Methode A is duur, maar zeer betrouwbaar. Methode B is veel goedkoper, maar veel minder betrouwbaar. Een onderzoeker overweegt een voorstel in te dienen. Methode A zou in dit geval in de ogen van de onderzoeker de meest aangewezen methode zijn om te gebruiken. Mag hij zijn kans om de opdracht binnen te halen vergroten door in zijn voorstel toch te kiezen voor methode B?
- C. Mag je een onderzoeksvoorstel in een NWO-programma aanpassen aan de theoretische voorkeuren van de programmaleiding, die soms al uit de beschrijving van het programma blijken?